

Gids over

inclusieve communicatie

GIDS

Inclusief en toegankelijk communiceren

naar mensen met een handicap en
uit de LGBTI+ gemeenschap

Voor je verder gaat...

Deze gids is één van de instrumenten van het project 'Op het kruispunt: voor LGBTI+ personen met een handicap'. Dit was een samenwerking van negen organisaties die werken met en voor mensen met een handicap, LGBTI+ mensen of beiden.

Met dit project willen we onze organisaties inclusiever maken voor LGBTI+ mensen met een handicap. We voerden het uit met de steun van het Fonds De Warmste Week, beheerd door de Koning Boudewijnstichting. Het project duurde één jaar, van januari 2022 tot en met december 2022.

Aut & Out, organisatie voor én door LGBTQIA+/queer volwassenen met autisme

Casa Rosa, Regenbooghuis in Oost-Vlaanderen

Çavaria, Vlaamse belangenverdediger van LGBTI+ mensen en koepel van LGBTI+ organisaties

GRIP vzw, mensenrechten-organisatie van en voor personen met een handicap

Inter, Vlaams expertisecentrum in toegankelijkheid en Universal Design

Intersekse Vlaanderen, vereniging voor intersekse personen

Konekt, organisatie voor een wereld waarin personen met en zonder beperking samen leven, leren en werken

Transgender Infopunt, expertisecentrum voor de thema's transgender en genderdiversiteit

Unique, Regenbooghuis in Vlaams-Brabant

Scan de QR code om alle instrumenten uit het project na te lezen.

Woordenlijst

In het project gebruiken we deze **woorden**:

Mensen met een handicap

Een beperking is iets wat je als persoon hebt, maar je handicap heb je als gevolg van drempels in de maatschappij. Denk aan ontoegankelijkheid, vooroordelen of geen gelijke kansen krijgen. In dit project gebruiken we 'mensen met een handicap' omdat we net focussen op die drempels.

Seksuele diversiteit

Dit gaat over tot wie je je seksueel aangetrokken voelt en over de verschillen tussen mensen daarin.

Genderdiversiteit

Dit heeft te maken met hoe je naar jezelf kijkt en hoe mensen naar jou kijken, bijvoorbeeld als vrouw of als man. Of als allebei of als niets van die twee. Of als iets dat kan wisselen of verschuiven. Ook dat verschilt van mens tot mens.

Seksediversiteit

Dit gaat over de verscheidenheid die bestaat op vlak van geslachtskenmerken. Je geslacht wordt geregistreerd bij je geboorte. De biologie werkt met een tweedeling man en vrouw. Het medisch team kijkt hoe je lichaam eruit ziet en beslist welk geslacht je hebt. Er zijn ook mensen met kenmerken die buiten deze tweedeling vallen.

LGBTI+

Dit is een letterwoord om seksuele, gender- en geslachtsdiversiteit aan te duiden.

De letter L verwijst naar lesbisch, de letter G naar gay of homo, de letter B naar biseksueel.

De letter T verwijst naar trans of transgender,

De letter I staat voor intersekse.

De + voegen we toe om zo inclusief mogelijk te zijn, ook voor mensen die zich niet herkennen in deze letters of niet helemaal.

Er bestaan verschillende meningen over welke woorden je het best gebruikt om al deze kenmerken te beschrijven. Sommige mensen gebruiken graag een label om zichzelf te beschrijven en andere mensen net niet. Wij kozen de woorden hierboven. Gebruik je liever andere woorden over jezelf? Dan respecteren we dat natuurlijk.

In deze gids inclusieve en toegankelijke communicatie vind je meer termen en richtlijnen.

1. Inclusief communiceren

Je woorden zeggen iets over wat je over mensen denkt. Hoe je over mensen praat, heeft ook een invloed op hoe die naar zichzelf kijken.

Iedereen hoort erbij. Wil je dat iedereen dat ook voelt?
Dan is wat je zegt heel belangrijk.

1. INCLUSIEVE TAAL OVER HANDICAP

WEL	NIET
Mensen met een handicap, mensen met een beperking	Mindervaliden / andersvaliden / invaliden
Een persoon of personen met een handicap, personen met een beperking. Iemand met een handicap	Gehandicapte of gehandicapten
Een beperking / handicap of aandoening hebben	Lijden aan een handicap / beperking of aandoening Gehandicapt zijn
Mensen zonder handicap	Valide / normale / gewone mensen

2. BEPERKING OF HANDICAP?

Sommige organisaties voor mensen met een handicap verkiezen het woord **handicap**. Dat drukt uit dat de drempels die je tegenkomt het gevolg zijn van **ontoegankelijkheid** en **discriminatie in de samenleving**. Anderen verkiezen het woord **beperking**.

Je kan ook een korte tijd een beperking hebben, zoals een gebroken been. In dat geval spreek je over een **tijdelijke beperking**.

3. INCLUSIEVE TAAL PER HANDICAP

◆ FYSIEKE HANDICAP

Een fysieke handicap is een lichamelijke handicap. Dat kan een motorische beperking zijn, waarbij je moeilijkheden hebt om te bewegen of je te verplaatsen. Het kan ook gaan om je zintuigen, zoals zien of horen.

WEL	NIET
Mensen met een fysieke handicap / mensen met een lichamelijke handicap	Fysiek of lichamenlijk gehandicapten Mensen met een fysische handicap (Fysisch gaat over fysica, niet over je lichaam.)

WEL	NIET
Mensen met een motorische handicap of beperking.	Motorisch gehandicapten
Mensen met een zintuiglijke handicap, zoals blinden / slechtzienden / doven / slechthorenden	Zintuiglijk gehandicapten
Rolstoelgebruiker, rolstoeler	Rolstoelpatiënt Gekluisterd aan een rolstoel
Rolstoel	Rolwagen
Aangepaste of voorbehouden parkeerplaatsen	Gehandicaptenparkeerplaatsen (In Nederland gebruiken ze dit woord wel.)
Parkeerkaart voor personen met een handicap	Gehandicaptenparkeerkaart (In Nederland gebruiken ze dit woord wel.)

◆ BLINDEN EN SLECHTZIENDEN

WEL	NIET
Blinden of slechtzienden	
Mensen met een visuele handicap	Visueel gehandicapten
Blindengeleidehond / assistentiehond	Blinden hond

Gebruik als het kan de makkelijkste woorden: blind of slechtziend en dus niet visuele handicap.

◆ DOVEN EN SLECHTHORENDEN

WEL	NIET
Doven of slechthorenden	Doofstommen / gehoorgestoorden
Mensen met een auditieve handicap	Auditief gehandicapten
Dove of slechthorende mensen Doof geworden mensen Mensen met ouderdomsdoofheid	
Vlaamse Gebarentaal (VGT) Als het niet over een bepaalde taal gaat, dan gebruik je gebarentaal.	Doventaal
Tolk Vlaamse Gebarentaal Tolk gebarentaal, maar alleen als het niet over een bepaalde taal gaat.	Doventolk / tolk voor doven / gebarentolk Waarom? Gebarentaal is een echte taal. Een tolk Engels noem je ook niet een woordtolk of een tolk voor horenden.

**Gebruik als het kan de makkelijkste woorden:
doof of slechthorend en dus niet auditieve
handicap.**

◆ VERSTANDELIJKE BEPERKING

WEL	NIET
Mensen met een verstandelijke beperking of handicap	Verstandelijk of mentaal gehandicapten / mensen met een mentale beperking of handicap
Mensen met het syndroom van Down / mensen met Down / mensen met trisomie-21	Mongool / downer / downie

Mensen met een **licht verstandelijke beperking** zeggen wel eens: wij hebben geen handicap, we hebben gewoon wat meer tijd nodig om dingen te begrijpen of te gebruiken. Daarom verkiest iemand met een licht verstandelijke beperking vaker het woord 'beperking' in plaats van 'handicap'.

◆ MENSEN MET AUTISME EN ANDERE NEURODIVERGENTE MENSEN

WEL	NIET
Iemand met autisme / mensen met autisme / mensen op het autismspectrum	Autist / auti / aspi / iemand met een autismspectrumstoornis
X heeft autisme	X lijdt aan een autismspectrumstoornis / ASS / autisme / het syndroom van Asperger
Iemand met ADHD	ADHD'er

Meer en meer mensen met autisme zien autisme als een deel van hun identiteit. Zij verwijzen liever naar zichzelf als autist, auti of aspi. Dat is een persoonlijke keuze. Als je zelf geen autisme hebt, verwijst je in algemene communicatie voorlopig het best naar 'mens of mensen met'. Communiceer je rechtstreeks met iemand met autisme, spreek die dan aan met de term waaraan die de voorkeur geeft.

De medische term autismspectrumstoornis vermijd je het best. Sommige mensen vinden het geen stoornis, maar gewoon een andere manier van denken waarbij het net de onaangepaste wereld is die voor problemen zorgt.

foto: Morgane Gielen

◆ NEURODIVERSITEIT EN NEURODIVERGENTIE

Je kan het ook breder hebben over **neurodivergente mensen**, als het niet alleen gaat over mensen op het autismspectrum, maar ook over mensen met ADHD, dyscalculie, dyslexie enzovoort.

Dat zijn mensen van wie de informatieverwerking in de hersenen op bepaalde vlakken anders verloopt dan bij de gemiddelde mens, vaak in combinatie met prikkelgevoeligheid.

Heb je het over de diversiteit aan informatieverwerking bij de mens, dan spreek je over **neurodiversiteit**.

◆ KLEINE GESTALTE

WEL	NIET
Mensen met een kleine gestalte	Dwergen / mensen met dwerggroei

4. INCLUSIEVE TAAL OVER LGBTI+ MENSEN

◆ SEKSUELE ORIËNTATIE

Je seksuele oriëntatie gaat over tot wie je je seksueel aangetrokken voelt.

Ga er niet vanuit dat iedereen seks wilt. Aseksuele mensen bestaan ook. Sommigen van hen hebben wel een liefdesrelatie of staan daarvoor open. Dat staat los van aseksualiteit.

WEL	NIET
Een homoseksuele man / een homoseksuele* / biseksuele of aseksuele mens	Een homo / een homoseksueel / een biseksueel / een aseksueel
Een homoseksueel* / biseksueel of aseksueel iemand	Een lesbische
Een lesbische vrouw / een lesbienne / een lesbische mens* / een lesbisch iemand*	
homoseksueel / biseksueel / lesbisch... = bijvoeglijk naamwoord	
* Waarom kan je ook spreken van homoseksueel iemand of lesbisch iemand en niet alleen van een homoseksuele man of lesbische vrouw? Niet alle mensen die zich als homoseksueel identificeren, identificeren zich als man. En niet iedereen die zich als lesbisch identificeert, identificeert zich als vrouw.	
Seksuele oriëntatie	<i>Seksuele voorkeur</i> , want dan lijkt het of het om een keuze gaat. <i>Seksuele geaardheid</i> , want dan lijkt het alsof je zegt dat je seksuele oriëntatie al van jonge leeftijd vaststaat en niet meer kan veranderen of ruimer worden.

◆ GESLACHT

Je geslacht wordt geregistreerd bij je geboorte. Je lichaam wordt afgetoetst aan de normen over hoe het er moet uitzien om je als een jongen of meisje te registreren. Het westerse model gaat uit van twee geslachten: man en vrouw, met duidelijke van elkaar verschillende geslachtskenmerken. Maar niet ieders lichaam past in dat model. Binnen mannen en vrouwen onderling is er een grote verscheidenheid in hoe geslachtskenmerken tot uiting komen. Er zijn ook mensen met kenmerken die buiten deze tweedeling vallen.

Sekse is een ander woord voor geslacht.

◆ INTERSEKSE

Dit heeft te maken met je lichamelijke geslacht. Je bent intersekse als je geslachtskenmerken niet vallen onder de typische tweedeling 'man' of 'vrouw'.

Je bent dan geboren met kenmerken die anders zijn dan wat de meeste mensen beschouwen als typisch mannelijke geslachtskenmerken of typisch vrouwelijke geslachtskenmerken.

Intersekse Vlaanderen schat het aantal intersekse mensen op 1,7%.

WEL	NIET
Intersekse mens / intersekse persoon / iemand met een variatie aan geslachtskenmerken Intersekse = bijvoeglijk naamwoord	Interseksepersoon / een interseksueel / een intersekse / een hermafrodit / zowel man als vrouw

◆ GENDER

Dit heeft te maken met hoe je naar jezelf kijkt en hoe mensen naar jou kijken, bijvoorbeeld als vrouw of als man. Of als allebei of als niets van die twee. Of als iets dat kan wisselen of verschuiven.

Gender is dus iets anders dan sekse of geslacht.

In het Westen is er de klassieke tweedeling man en vrouw. Hieraan worden bepaalde verwachtingen en rollen gekoppeld. Tegenwoordig wordt deze norm ook in de Westerse wereld meer in vraag gesteld.

Genderidentiteit: dit is hoe je over jezelf denkt: man, vrouw, allebei, geen van beiden of op een spectrum dat soms verschuift. Voor sommige mensen kan dit gevoel ook wisselen van moment tot moment.

Genderexpressie: dit is hoe je gender er voor de buitenwereld uitziet: welke kleren je draagt, hoe je spreekt, hoe je beweegt enzovoort. Sommige mensen kiezen ervoor om zich als man of als vrouw te kleden. Andere mensen allebei of geen van beiden. Ook dit kan wisselen en verschuiven naar gelang het moment.

Trans mensen worden bij hun geboorte geregistreerd met een geslacht dat niet overeenkomt met hun genderidentiteit later. Je kan je dan een vrouw voelen, een man of geen van beiden. Er zijn ook mensen die zich niet volledig thuis voelen onder de noemer van man of vrouw. Dan ben je **non-binair**.

foto: Morgane Gielen

WEL	NIET
Trans mensen / trans persoon / trans personen / transgender mensen / transgender persoon / transgender personen Trans = bijvoeglijk naamwoord en de afkorting van transgender.	Een transgender of transgenders / transseksueel Een travestiet
(Over iemand die trans is) Bij de geboorte geregistreerd als jongen of meisje X ging in transitie Een genderbevestigende operatie krijgen	(Over iemand die trans is) Geboren als jongen of meisje, biologisch een man of vrouw X werd een man / werd een vrouw Zich laten ombouwen, verbouwen

5. GENDERINCLUSIEF SCHRIJVEN

Omdat er zoveel verschillende manieren zijn om gender te beleven en uit te drukken, is het belangrijk dat je niemand uitsluit als je communiceert, zelfs niet onbewust.

6. MENSEN AANSPREKEN

Spreek je een hele groep aan? Benoem mensen dan in hun rol.

BIJVOORBEELD

WEL	NIET
Beste toeschouwers / Beste festivalgangers / Beste aanwezigen	Beste dames en heren

Spreek je maar één iemand aan? Hou het bij de voornaam en als dat nodig is, ook de achternaam. Ken je die niet? Spreek mensen dan ook in hun rol aan.

BIJVOORBEELD

WEL	NIET
Beste Chris / Beste Chris Peeters / Beste Emin / Beste Emin Akbas / Beste afzender (bij een antwoord) / Beste lezer'	Beste mevrouw

Voornaamwoorden zijn belangrijk. Zorg dat ze passen bij de genderidentiteit van wie je aanspreekt. Iemand kan kiezen voor non-binaire voornaamwoorden (die/hen/hun). Of voor het mannelijke hij/hem/zijn of voor het vrouwelijke zij/haar/haar.

Sommige mensen gebruiken nog andere voornaamwoorden.

Weet je het niet? Vraag het dan even. En vergis je je, zeg dan gewoon sorry, zet het recht en zet je gesprek verder zonder gedoe.

Gebruik genderneutrale woorden

Dat zijn woorden die je niet alleen maar voor mannen of voor vrouwen gebruikt.

BIJVOORBEELD

WEL	NIET
Dit is informatie voor leerkrachten.	Dit is informatie voor leraren.
Ruim op, want de poetsploeg komt.	Ruim op, want de poetsvrouwen komen.
Heb je een partner? Breng die gerust mee.	Breng gerust je man, vrouw, vriend of vriendin mee.

Vaak kan je een zin genderneutraal maken door gewoon het meervoud te gebruiken.

BIJVOORBEELD

WEL	NIET
Alle bezoekers moeten <i>hun</i> identiteitskaart laten zien.	Iedere bezoeker moet <i>zijn</i> identiteitskaart laten zien

Gebruik liever geen woorden of uitdrukkingen die bijdragen aan vooroordelen over hoe mannen of vrouwen zijn of horen te zijn, zoals 'Verman je', 'mankracht' of 'vrouwenlogica'.

Vraag je af of gender ertoe doet

Vraag je mensen om zich in te schrijven voor iets, lid te worden of nog iets anders? Bekijk eerst of je hun gender wel nodig hebt, voor je erom vraagt. Om inclusief te communiceren, is het al niet nodig.

Toch een goede reden?

Maak het liefst geen verplichting en geef mensen genoeg opties: m/v/x en 'Anders', met de mogelijkheid om meer uitleg te geven. Als je de vraag verplicht maakt, moet je volgens de privacywetgeving uitleggen waarom je dat vraagt en wat je van plan bent met die informatie.

Niet doen: trans man en trans vrouw als extra keuzes toevoegen. Dat is niet nodig.

cavaria heeft een uitgebreide verklarende LGBTI+ woordenlijst met inclusieve termen.

www.cavaria.be/woordenlijst

7. NOG OVER INCLUSIEVE TAAL

◆ PERSONEN OF MENSEN?

'Personen' is wat zwaarder en het klinkt afstandelijker. Je kan het vaak vervangen door 'mensen'. In het enkelvoud kan je soms 'iemand' gebruiken in plaats van 'een persoon'.

◆ MEER DAN ALLEEN INCLUSIEVE WOORDEN

Schrijf je over een bepaalde groep? Benoem mensen zoveel mogelijk in hun rol: blinde mensen, dove leerlingen, mensen met een chronische ziekte, non-binaire bezoekers, trans lezers, homoseksuelen vaders.

Dat is beter dan gewoon blinden, doven, chronisch zieken, non-binaire mensen, trans mensen of homoseksuelen. Maar je mag die termen wel gebruiken, zeker als je het over de hele groep hebt, buiten een bepaalde context.

Communiceer niet 'over' mensen. Ga ervan uit dat je publiek heel divers is en ook uit mensen bestaat waarover je het hebt. Communiceer dus niet alsof alleen mensen zonder handicap of van buiten de LGBTI+ gemeenschap je communicatie of informatie lezen of horen.

BIJVOORBEELD

WEL	NIET
Geef deze tips aan je onthaalmedewerkers om mensen met een handicap of uit de LGBTI+ gemeenschap juist aan te spreken. Die kleine aanpassingen maken veel verschil als je een handicap hebt of LGBTI+ bent.	Geef deze tips aan je onthaalmedewerkers om mensen met een handicap of uit de LGBTI+ gemeenschap juist aan te spreken. Die kleine aanpassingen maken voor hen veel verschil.

Doe gewoon en schrijf over mensen met een handicap of mensen uit de LGBTI+ gemeenschap, net zoals je dat zou doen over anderen, zonder te betuttelen. Hou het neutraal en gebruik geen stereotypes.

BIJVOORBEELD

WEL	NIET
Nour is een werknemer met een handicap, haar werkgever heeft gezorgd voor een aangepaste werkomgeving.	Nour is een straffe madam die ondanks haar handicap aan het werk is. De werkgever die haar een kans durfde te geven, heeft gezorgd voor een aangepaste werkomgeving.
Eric ontvangt ons samen met zijn partner Kim in hun gezellige, wat rommelige plek vol boeken en reis-souvenirs.	Eric ontvangt ons samen met zijn partner Kim. In tegenstelling tot wat je zou denken, is hun interieur niet het pareltje van design dat je van twee mannen samen verwacht. Het is een gezellige, wat rommelige plek vol boeken en reissouvenirs.

Twijfel je, want je hebt toch goede bedoelingen? Denk dan even na of je hetzelfde ook zou zeggen tegen iemand die geen handicap heeft. Of tegen iemand die niet LGBTI+ is, als het daarover gaat.

BIJVOORBEELD

Over iemands partner:

"Ik vind het heel moedig dat hij voor jou gekozen heeft, hij verdient een medaille!" Raar? Zeg dat dan ook niet tegen een collega in een rolstoel of een blinde buurvrouw.

Tegen een koppel:

"Van mij mogen jullie gerust trouwen en kinderen krijgen, hoor!" Fijn dat je dat vindt, maar mensen hebben jouw toestemming toch niet nodig? Zeg dat dus ook niet tegen twee partners met dezelfde genderidentiteit, bijvoorbeeld twee mannen of twee vrouwen.

Probeer niet in de verdediging te gaan als iemand je zegt dat je een bepaald woord het best niet meer gebruikt en bijvoorbeeld te zeggen dat je het toch goed bedoelt. Hou er gewoon voortaan rekening mee. Zo kwets je niemand, ook niet onbedoeld.

◆ EN WAT ALS MENSEN IETS ANDERS ZEGGEN?

Gaat het over jezelf? Dan kies je natuurlijk zelf hoe je over jezelf spreekt. Toch als je tot de groep hoort waarover je het hebt. Zeg dus bijvoorbeeld niet over jezelf *'dat is een beetje autistisch van mij'*, als je zelf geen autisme hebt.

Gaat het niet over jezelf? Maar ken je iemand of een paar mensen die afgeraden woorden gebruiken voor zichzelf? Dat is een eigen keuze. Dit geeft jou geen toestemming om die woorden dan ook voor anderen te gebruiken.

Kies voor woorden waarbij zo veel mogelijk mensen zich goed voelen als het over hen gaat.

8. INCLUSIEVE BEELDVORMING

Breng mensen met een handicap niet alleen in beeld als het gaat over handicap.

En LGBTI+-mensen niet alleen als het gaat over dat thema.

Doe niet anders dan anders.

Breng mensen niet op een betuttelende manier in beeld.

Gebruik ook geen stereotypes.

Voorbeelden van vaak voorkomende stereotypes vind je op de volgende bladzijde.

VOORBEELDEN VAN STEREOTYPES OVER HANDICAP

Iemand met een handicap is te beklagen of zielig.

Alle dove mensen gebruiken gebarentaal of liplezen.

Een handicap is altijd en alleen maar negatief.

Mensen met autisme hebben geen empathie.

Een handicap is altijd zichtbaar.

Volwassenen met een verstandelijke beperking zijn onschuldig en kinderlijk en altijd een inspiratie voor hoe je in het leven moet staan. Waarom niet? Ook met een verstandelijke beperking is het leven niet zomaar simpeler. En je kan dezelfde verlangens en verwachtingen van het leven hebben als elke andere volwassene.

Iemand met een handicap die gewone dingen doet is een held en een inspiratie voor mensen zonder handicap.

Iemand die homo-seksueel is, houdt van mode.

Trans mensen kiezen allemaal voor een operatie als deel van hun transitie.

VOORBEELDEN VAN STEREOTYPES OVER LGBTI+

Lesbiennes hebben kort haar en dragen alleen stoere kleren.

Je kan zien aan iemand dat die transgender is.

Je kan merken aan iemand of die homo-seksueel is.

Er bestaan maar twee lichamelijke geslachten: man en vrouw. Wie dat denkt, vergeet dat er ook intersekse mensen bestaan.

Biseksualiteit is een fase, het betekent dat je nog niet zeker bent van je keuze.

Er bestaan maar twee genderidentiteiten: man en vrouw. Wie dat denkt, vergeet dat er ook non-binaire mensen bestaan.

Twijfels over je beeldvorming?

Vraag het aan een organisatie voor mensen uit de groep die je in beeld brengt. Hou er rekening mee dat die vaak met vrijwilligers werken en niet altijd snel of op alle vragen kunnen antwoorden.

2. Toegankelijk communiceren

1. TOEGANKELIJKHEID

Onze leefomgeving bestaat uit een aaneenschakeling van onderdelen. Denk aan gebouwen, buitenomgeving, gebruiksvoorwerpen, voertuigen, dienstverlening, evenementen of communicatie.

Om te weten of ze voor iedereen toegankelijk zijn, toets je ze af aan deze 6 B's.

Daarbij let je niet alleen op de aparte onderdelen maar op de volledige samenhang. Dat noemen we ook wel de **keten van toegankelijkheid**. Is een onderdeel niet toegankelijk? Dan is de keten onderbroken en worden mensen toch nog uitgesloten.

Een paar voorbeelden: een toegankelijk evenement waar je niet raakt met het openbaar vervoer. Of een enquête die zo ingewikkeld is dat sommige mensen hem niet kunnen invullen en dus niet hun mening kwijt kunnen.

Communicatie is een **belangrijke schakel** van de keten en is nauw verbonden met andere onderdelen.

2. VORMEN VAN COMMUNICATIE

◆ TALIG EN NIET-TALIG

- ◆ **Talig** = met woorden: gesproken taal, gebarentaal, teksten enzovoort.
- ◆ **Niet-talig** = alles daarbuiten: beelden, geluiden, lichaamstaal enzovoort.

◆ INDELING VOLGENS ZINTUIGEN

- ◆ **Horen:** gesproken taal, muziek, geluidssignalen en andere geluiden
- ◆ **Zien:** teksten, foto's, schema's, pictogrammen, kleuren, afbeeldingen, lichaamstaal enzovoort.
- ◆ **Voelen:** woorden in braille, reliëftekeningen enzovoort.
- ◆ **Ruiken:** geuren
- ◆ **Proeven:** smaken

◆ BELANGRIJKSTE SOORTEN COMMUNICATIEMIDDELEN

Met rechtstreekse woorden: gesprek van mens tot mens, met gesproken taal of gebarentaal, in het echt of via een telefoontje of videogesprek, een toespraak, een presentatie, een filmpje enzovoort, al dan niet ondersteund met beelden en geluiden.

- ◆ Gebruik toegankelijke en inclusieve taal.
- ◆ Geef beelden een toegankelijke opmaak.
- ◆ Naargelang de doelgroep zijn er aandachtspunten voor woorden, beelden en geluiden.

Met gedrukte teksten en beelden: brochures, folders, flyers, infobladen, informatieborden, wegwijzers enzovoort.

- ◆ Gebruik toegankelijke en inclusieve taal en opmaak.
- ◆ Naargelang de doelgroep zijn er aandachtspunten voor woorden en beelden.

Met teksten, woorden, beelden en geluiden online: websites, applicaties, nieuwsbrieven, content op sociale media, digitale bestanden, e-mails enzovoort.

- ◆ Gebruik toegankelijke en inclusieve taal en opmaak
- ◆ Zorg voor digitale toegankelijkheid. Dat is de inhoud van je website, digitale bestanden, applicatie enzovoort bruikbaar maken voor mensen met een handicap.
- ◆ Naargelang de doelgroep zijn er aandachtspunten voor woorden, beelden en geluiden.

Over die aandachtspunten lees je meer bij de tips om doelgroepen te bereiken.

3. VOOR WIE MAAK JE JE COMMUNICATIE TOEGANKELIJK?

Iedereen heeft belang bij toegankelijke communicatie. Met iedereen bedoelen we jij en ik. Echte mensen, jong en oud, met of zonder handicap, in alle omstandigheden, scherp en fris, maar ook als je bijvoorbeeld van alles aan je hoofd hebt.

Als je een **handicap** hebt, is het vaak extra belangrijk dat communicatie toegankelijk is. Ongeveer 15% of één op de zeven mensen onder de 65 heeft een vorm van een beperking.

Je behoeften kunnen verschillen naargelang je **leeftijd, handicap of beperking**. Blinden en slechthorenden hebben bijvoorbeeld andere dingen nodig dan doven of slechthorenden of mensen met ADHD, dyslexie of op het autismespectrum.

Als je communiceert, maak dan alles zo toegankelijk mogelijk **voor zoveel mogelijk mensen**. En als je mensen uit bepaalde doelgroepen zeker wilt bereiken, hou dan extra rekening met wat ze nodig hebben op vlak van communicatie.

Ook belangrijk: zorg ervoor dat je je communicatie op **meer dan één manier** tot bij je publiek krijgt. Als één vorm dan niet toegankelijk is voor sommige mensen, hebben ze zo nog andere mogelijkheden.

Een webpagina met een toegankelijke tekst, een filmpje met ondertiteling en een versie in Vlaamse Gebarentaal, een brochure met tekst, beelden en een QR-code naar een webpagina en een contactnummer voor wie graag meer uitleg krijgt per telefoon.

◆ BEPAALDE DOELGROEPEN BEREIKEN

Algemeen

Eerst toets je dit af: Is je communicatiemiddel toegankelijk en begrijpbaar voor de doelgroepen die je wil bereiken? Gebruik je een toegankelijke inhoud en vormgeving: heldere, begrijpelijke taal, lettergrootte, kleurcontrast, lettertype enzovoort? De richtlijnen daarvoor vind je lager.

◆ Hoe bereik je je doelgroepen?

- ◆ Denk na over een goede combinatie van geschikte communicatiemiddelen om informatie te verspreiden: website, flyers, brochures, sociale media ...
- ◆ Geef altijd een duidelijke contactmogelijkheid door: een e-mailadres en het liefst ook een telefoonnummer.
- ◆ Informeer doelgroeporganisaties over de communicatiemiddelen die je voor hun doelgroep hebt.

Een webpagina met een video met informatie in Vlaamse Gebarentaal is ideaal om gebarentalige dove mensen te bereiken. Maar alleen als zij de weg naar die pagina vinden.

Gaat het om informatie die je via lokale organisaties wil aanbieden? Dan is een flyer aan een loket of in een wachtzaal handig. Die kan doorverwijzen naar een website of webpagina of een e-mailadres voor meer info en vragen. Maar ook naar een telefoonnummer voor wie dat makkelijker is.

Blinde en slechthorende mensen

◆ Gedrukte communicatiemiddelen

Folder of brochure in braille voor blinden. Hou er rekening mee dat er bij omzetting naar braille vaak meerdere pagina's nodig zijn in brailleschrift voor de inhoud van één pagina in het Latijns alfabet. Dat is het alfabet waarin deze tekst geschreven is.

Folder of brochure in grootletterschrift voor slechthorende personen. Die schrijf je in een schreefloos lettertype, met een puntgrootte van minstens 16 punten. Sommige richtlijnen bevelen 18 punten aan. Verder in deze gids lees je meer over toegankelijke opmaak.

◆ Digitale communicatiemiddelen

Dit zijn websites, apps, tekstbestanden die toegankelijk zijn en voldoen aan de Web Content Accessibility Guidelines (WCAG).
zie www.anysurfer.be

◆ **Auditieve communicatiemiddelen**

Voorbeelden hiervan zijn een voorleesfunctie op een website, informatie waarnaar je kan luisteren op een website of in een wachtruimte of in een lift.

◆ **Tactiele communicatiemiddelen**

Tekst en beelden kan je omzetten in een vorm die je kan aanraken en voelen, bijvoorbeeld voeltekeningen.

◆ **Video**

Voor blinde en slechtziende mensen is dit minder geschikt maar met audio-beschrijving kan je de inhoud toegankelijk maken. Een verteller geeft dan extra informatie over wat er te zien is.

Dove en slechthorende mensen

Je kan digitale communicatiemiddelen en gedrukte communicatiemiddelen gebruiken. Maar hou er rekening mee dat voor sommige dove en slechthorende mensen Nederlands niet hun eerste taal is, maar wel Vlaamse Gebarentaal (VGT). Heldere, duidelijke taal is dus extra belangrijk.

Bij gesproken woorden en video's kan je werken met ondertitels of boventitels. Er bestaan live ondertitelaars die sprekers ondertitelen op het scherm terwijl ze aan het woord zijn.

Mensen met Vlaamse Gebarentaal als eerste taal krijgen info het liefst via een tolk VGT. Zo'n tolk kan ook de gesproken inhoud van een video vertalen. Bij sprekers en video's zonder VGT kan je toch nog voor ondertiteling of boventiteling zorgen.

Mensen met autisme

De meeste communicatiemiddelen zijn geschikt maar het is extra belangrijk dat ze heldere, duidelijke en ondubbelzinnige taal gebruiken.

Een video met veel zintuiglijke prikkels is minder geschikt: flitsende beelden, harde geluiden enz. Dat maakt het moeilijk om je op de informatie te concentreren. Dat gaat ook op voor andere prikkelgevoelige groepen, zoals mensen met ADHD, hoog-sensitiviteit of epilepsie.

Mensen met een motorische handicap

De meeste communicatiemiddelen zijn geschikt.

Hou er bij gedrukte communicatie rekening mee dat sommige mensen met een motorische beperking problemen hebben om een brochure vast te houden.

Hou er bij digitale en online communicatie rekening mee dat sommige mensen met een motorische beperking aangepaste software en hardware gebruiken zoals een screen reader, browsen via spraaktechnologie of een aangepast toetsenbord of muis.

Mensen met een verstandelijke beperking

Maak een makkelijk te lezen versie van digitale en gedrukte communicatiemiddelen:

- ◆ Gebruik pictogrammen of andere afbeeldingen om alles duidelijker te maken.

- ◆ Begin je over iets nieuws, begin dan een nieuwe pagina.
- ◆ Een woord laat je altijd eindigen op dezelfde lijn.
- ◆ Een zin of een paragraaf laat je altijd eindigen op dezelfde pagina.
- ◆ Gebruik korte, actieve zinnen. Hou het bij 15-20 woorden per zin.

Gebruik deze opmaak:

- ◆ Gebruik brede marges.
- ◆ Afbeeldingen plaats je links van de tekst en gebruik niet meer dan 4-5 afbeeldingen per pagina.
- ◆ Laat minstens 1,5 regel witruimte.
- ◆ Paginanummering plaats je aan de rechteronderzijde.
- ◆ Kies een schreefloos lettertype van minstens 16 punten.
- ◆ Gebruik duidelijke koppen met hetzelfde lettertype.
- ◆ Schrijf cijfers niet voluit, ook niet in doorlopende tekst.
- ◆ Gebruik een vet lettertype of kleur om de nadruk te leggen op wat belangrijk is.

Verder in deze gids lees je meer over toegankelijke opmaak.

Bij gesproken info werk je met coaching en een aangepaste toelichting, als dat kan.

3. Toegankelijke taal

Hou je zinnen kort. Schrijf je een lange zin? Bekijk even of je hem kan inkorten. Schrijf eenvoudiger en splits een zin met bijzinnen op in een paar kortere zinnen. Meestal lukt dat wel.

Bekijk deze formulering: 'In ons infopunt dat aan de Langekortestraat ligt, kan je gewoon binnen lopen en er in een veilige omgeving in gesprek gaan met een van onze vrijwilligers, zodat je alle info op maat van je situatie krijgt.'

En maak er dit van: 'Loop gerust binnen in ons infopunt aan de Langekortestraat. Een vrijwilliger geeft je alle info die je nodig hebt, in een veilige omgeving.'

Maak je zinnen actief en persoonlijk.

- ◆ Passieve zinnen zijn zinnen met een vorm van 'worden' of 'zijn', samen met een voltooid deelwoord. Ze zijn zwaar om te lezen. In veel gevallen kan je een zin met 'wordt' of 'worden' gewoon omzetten naar een actieve zin.
- ◆ Spreek je lezer rechtstreeks aan, waar het kan. Als je verwacht dat de lezer iets doet, schrijf dat er dan duidelijk bij.

PASSIEF:

Rolstoelgebruikers worden voor dit evenement met een aangepast busje aan het station afgehaald, om dan naar de eventlocatie vervoerd te worden.

ACTIEF:

Ben je rolstoelgebruiker? Laat het ons weten! Dan halen we je af aan het station en vervoeren je met een aangepast busje naar het event.'

- ◆ **Gebruik eenvoudige woorden die iedereen kent.** Gebruik in een tekst voor het grote publiek geen wetenschappelijke of technische termen en ook geen woorden uit een vreemde taal.
Vervang moeilijke woorden dus door een makkelijker woord met dezelfde betekenis. Kan dat niet? Leg het woord dan uit.
- ◆ **Gebruik geen stadhuistaal.** Dat zijn ouderwetse of formele woorden of uitdrukkingen. Denk aan 'gelieve', 'U dient dit of dat te doen', 'aangaande' enzovoort.
- ◆ **Gebruik dezelfde termen voor dezelfde begrippen.**
Ook als je hierdoor in herhaling valt.
- ◆ **Gebruik geen figuurlijke taal.** Vervang bijvoorbeeld 'van een wit blad beginnen' door 'van helemaal niets beginnen'. Een vergelijking gebruiken om een moeilijk begrip uit te leggen is wel een goed idee.
- ◆ **Gebruik waar nodig afbeeldingen** om je woorden te verduidelijken.
- ◆ **Gebruik je een letterwoord?** Schrijf dat dan de eerste keer voluit, met het letterwoord tussen haakjes. Bijvoorbeeld: 'IDAHOT (Internationale Dag Tegen Holebifobie, Transfobie en Interseksefobie)' of 'Internationale Dag Tegen Holebifobie, Transfobie en Interseksefobie (IDAHOT)'.
- ◆ **Schrijf afkortingen voluit,** zeker als het om minder bekende afkortingen gaat.
- ◆ **Maak je inhoud overzichtelijk.** Vervang bijvoorbeeld doorlopende tekst met opsommingen door een lijst met opsommingstekens. Daar lees je meer over onder toegankelijke en inclusieve opmaak.
- ◆ **Begin altijd met de belangrijkste info.** Dan krijgt je publiek die zeker mee. Over minder belangrijke info, zoals een voorgeschiedenis, meer achtergrond of andere info begin je pas daarna.
- ◆ **Laat je communicatie nakijken** door een collega die niet bij de voorbereiding betrokken is.

Leg je communicatie voor aan testers uit de doelgroep waarvoor de info bestemd is. Vraag hen of je boodschap duidelijk en inclusief is.

4. Toegankelijke opmaak

1. LETTERTYPE EN TEKSTOPMAAK

- ◆ Gebruik een **schreefloos lettertype** (sans serif). Dat is een lettertype zonder dwarsstreepjes aan de uiteinden van de vormen van de letter. Arial, Calibri, Helvetica en Verdana zijn voorbeelden van schreefloze lettertypes.

aA
Schreefloze letter

aA
Schreefletter

- ◆ Gebruik **geen schuingedrukt (*schuingedrukt*) of onderstreept (onderstreept) lettertype** in een doorlopende tekst. Dat leest niet zo makkelijk.
- ◆ **Lijn je tekstregels links uit.**
- ◆ Gebruik **geen overbodige hoofdletters**. Wel als beginletter van een zin, in korte titels of bij eigennamen, maar niet in uitgeschreven tekst. Zinnen die volledig in hoofdletters staan, zijn moeilijk leesbaar.
- ◆ Schrijf **datums voluit**.
- ◆ Maak **telefoonnummers** makkelijker om lezen door ze op te **splitzen**. Dat doe je met spaties tussen de cijferblokjes. Een voorbeeld: 011 26 50 30.
- ◆ Schrijf **getallen vanaf 20 in cijfers**, niet voluit. Een voorbeeld: 304 euro.
- ◆ Gebruik **geen Romeinse cijfers**, zoals MMXIX.
- ◆ Gebruik **zoveel mogelijk standaardsymbolen en -pictogrammen**. Is dat niet mogelijk? Gebruik dan zo eenvoudig mogelijke tekens.
- ◆ Geef je tekst een **logische en duidelijke opbouw**. Maak het onderscheid tussen hoofd- en bijzaken zichtbaar.
 - ◆ Zet de belangrijkste info bovenaan.
 - ◆ Gebruik genoeg witruimte.
 - ◆ Gebruik lijstjes met opsommingstekens waar het kan.
- ◆ Je kan een tekstkader gebruiken voor extra belangrijke info.
- ◆ Gebruik een samenhangende, eenvormige opmaak in je hele document.

2. KLEUREN EN CONTRASTEN

Zorg voor een goed contrast tussen tekst of tekens en achtergrond.

Sommige kleurencombinaties zijn niet geschikt. Denk aan **rood met groen** (rood met groen). Mensen met een bepaalde kleurenblindheid kunnen deze kleuren niet of niet goed onderscheiden.

Geef je informatie mee met kleuren? Gebruik dan ook een andere manier om de boodschap duidelijk te maken. Bijvoorbeeld met labels of een verschillend patroon.

Niet:

Wel:

3. AFBEELDINGEN EN PICTOGRAMMEN

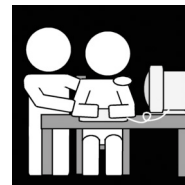
Gebruik afbeeldingen om je informatie te verduidelijken. Of pictogrammen. Dat zijn symbolen of kleine afbeeldingen in de plaats van tekst. Onderstaande voorbeelden zijn sclera pictogrammen (www.sclera.be):

maatschappelijk
assistent

parkeerplaats
rolstoel

begeleiden
computer

Gebruik alleen afbeeldingen die in één oogopslag duidelijk zijn.

Geef afbeeldingen een duidelijk bijschrift. Zet dat voor de leesbaarheid onder de afbeelding. Zet je het bijschrift toch op de afbeelding? Zorg dan dat er genoeg contrast is door een tekstkadertje in een neutrale kleur te gebruiken. Het moet voldoende ondoorzichtig zijn.

Online en digitale informatie

Geef een betekenisvolle **alt-tekst**. Die beschrijft kort wat er op de afbeelding te zien is. Zo kunnen personen die een screenreader gebruiken de afbeelding ook lezen.

Enkele regels:

- ◆ Een alt-tekst is alleen nodig als de afbeelding informatie geeft die de niet-zierende lezer zou missen zonder alt-tekst. Een decoratieve afbeelding zoals lijnen, sfeerbeelden die geen extra info toevoegen enz. moet je niet beschrijven.
- ◆ Als een alt-tekst niet nodig is, laat hem dus helemaal leeg. Dus geen " invullen in het vakje van alt-tekst, en ook geen spatie.
- ◆ Het is niet nodig om 'afbeelding van' of 'foto van' toe te voegen. Een screenreader laat de gebruiker weten dat het om een afbeelding gaat. Het is vervelend als je dat herhaalt in de beschrijving.
- ◆ Hou het kort maar wel duidelijk. Als een lange beschrijving echt nodig is, dan doe je dat in de begeleidende tekst, niet in de alt-tekst. Gebruik als vuistregel dit: een surfer met een screenreader mag geen informatie missen die een zierende surfer wel meekrijgt. Maak je alt-tekst liefst niet langer dan 80 tekens en zeker niet meer dan 120.
- ◆ Meer en meer toepassingen zorgen voor automatische alt-teksten. Denk aan de laatste versies van Microsoft Word of aan Facebook. Maar ga toch na of die alt-tekst wel goed weergeeft wat jij aan de lezer vertellen wilt. Pas hem aan als dat nodig is.
- ◆ Voor meer complexe afbeeldingen zoals schema's of infografieken met informatie die belangrijk is voor alle lezers werk je naast een korte alt-tekst met een alternatief, bijvoorbeeld een Word-document dat dezelfde informatie bevat maar dan als tekst.

VOORBEELD

WEL	NIET
Dit was het ontmoetingsmoment 'Op het kruispunt voor LGBTI+ personen met een handicap.	Visual van ontmoetingsmoment

De tekst is hier de belangrijkste informatie. De twee sfeerbeelden moet je niet beschrijven in de alt-tekst. Dat mag altijd als een aparte beschrijving, bijvoorbeeld als je dit post op je sociale media.

Zie ook: [Welk tekstalternatief voor afbeeldingen - Tekstalternatieven - AnySurfer](#)

4. TEKSTACHTERGROND

Gebruik een ondoorzichtige en rustige achtergrond voor tekst of tekens. Gebruik geen tekeningen of foto's als achtergrond. Als je dat toch doet, zet je tekst zelf dan in een ondoorzichtig kader.

Gedrukte informatie: gebruik een matte achtergrond, zonder weerspiegelingen.

5. TIPS

Gratis tool om te checken of je kleurcontrasten groot genoeg is voor surfers met kleurenblindheid: www.color-blindness.com/coblis-color-blindness-simulator/

Snel contrast checken? Druk je pagina of webpagina af in grijstinten en kijk of alles nog goed leesbaar is.

Online contrast checken: [WebAIM: Contrast Checker](#)

Testen of twijfel? Toets je toegankelijke opmaak af met mensen uit de doelgroepen die je wil bereiken.

5. Digitale toegankelijkheid

1. WEBSITES EN APPLICATIES

Een toegankelijke website of applicatie kan iedereen gebruiken, ook met hulpmiddelen. Denk aan een screenreader voor blinde surfers, een website die je makkelijk in hoog contrast kan weergeven voor slechtziende lezers of een website die je volledig met het toetsenbord kan bedienen, voor mensen die geen muis kunnen gebruiken.

- ◆ Als dat nog niet gebeurd is, laat je je website en applicaties checken op toegankelijkheid en laat je de toegankelijkheidsproblemen oplossen. Daarvoor kan je terecht bij www.anysurfer.be of bij bouwers van toegankelijke websites en applicaties.

- ◆ Zet een **toegankelijkheidsverklaring** op je website op een plaats die makkelijk terug te vinden is, bijvoorbeeld onderaan of in de hoofding van je website.

Leg uit:

- ◆ welke inspanningen je al gedaan hebt om je website toegankelijk te maken,
- ◆ hoe je die getest hebt,
- ◆ welke onderdelen van je website nog niet toegankelijk zijn,
- ◆ bij wie mensen terecht kunnen als ze een probleem hebben met de toegankelijkheid van je site.

Zelf al een keer je site checken op toegankelijkheid?

[WAVE Web Accessibility Evaluation Tool \(webaim.org\)](http://webaim.org) (gratis online dienst van WebAIM, Center for Persons with Disabilities van Utah State University)

2. TOEGANKELIJKE DIGITALE DOCUMENTEN

Ook digitale documenten kan je toegankelijk maken voor gebruikers met hulpmiddelen. In veelgebruikte programma's voor kantoortoepassingen zitten in de laatste versies heel handige **toegankelijkheidscheckers**. Die helpen je om stap voor stap je document in orde te brengen.

Een PDF kan je volledig toegankelijk maken met een betalende versie van Acrobat. Heb je die niet, dan kan je altijd een toegankelijke versie maken in MS Word. De meeste screenreadergebruikers kunnen die vlot gebruiken.

3. SOCIALE MEDIA

Gebruik op sociale media alle algemene regels voor toegankelijk communiceren voor taal, afbeeldingen enzovoort.

4. AFBEELDINGEN

Als je op sociale media een afbeelding deelt, voeg je een **alt-tekst** toe. Richtlijnen om een goede alt-tekst te schrijven vind je bij 4.3 Afbeeldingen en pictogrammen.

Op **Facebook** klik je bij het plaatsen van de foto op de foto en kies je voor 'bewerken'. In het venster dat verschijnt, geef je de alternatieve tekst in. Je kan die ook nog toevoegen na het plaatsen.

Op **Instagram** klik je in het scherm van de app waarin je het bijschrift bij je foto schrijft op 'geavanceerde instellingen' helemaal onderaan. In het scherm dat volgt, geef je helemaal onderaan een alt-tekst in. Je kan ook achteraf nog een alt-tekst toevoegen. Je gaat naar de foto die je al plaatste en kiest voor 'bewerken'. Rechts onderaan op de foto krijg je een link waar je rechtstreeks de alt-tekst ingeeft.

Op **Twitter** klik je bij het plaatsen van een foto op 'beschrijving toevoegen' en geef je de alt-tekst in. Achteraf bewerken of toevoegen gaat niet. Als je de alt-tekst vergeet, kan je altijd een nieuwe tweet maken, ditmaal wel met alt-tekst en dat erbij zetten. Je kan daarnaast ook de afbeelding beschrijven in de tekst.

5. HASHTAGS

Hashtags op sociale media bestaan soms uit verschillende aparte woorden die aan elkaar geschreven worden. **Begin elk apart woord met een hoofdletter.**

Zo leest een screenreader je hashtags verstaanbaar voor. En op die manier zijn ze ook makkelijker om te lezen, zeker voor mensen met dyslexie.

BIJVOORBEELD:

SCHRIJF WEL	SCHRIJF NIET
#IedereenOverall	#iedereenoverall
#InclusiefOnderwijs	#inclusiefonderwijs
#OpHetKruispunt	#ophetkruispunt

6. LINKS OP INSTAGRAM

Op Instagram kan je in de tekst bij een afbeelding geen werkende link zetten. Vervelend voor iedereen die wil doorklikken en zeker voor mensen die ondersteunende software gebruiken of niet zelf een link kunnen overtypen.

Een oplossing is het websiteveld van je profiel.

- ◆ Daar kan je tijdelijk een link uit een post zetten.
- ◆ Zet dan in de tekst bij je post dat mensen tijdelijk de link vinden in je profiel.

7. VIDEO'S

Video's maak je toegankelijk met **audiobeschrijving voor blinde en slechthorende volgers.**

Voor **dove en slechthorende volgers** kan je werken met **ondertitels** of met een **tolk Vlaamse Gebarentaal.**

Gebruik **geen flitsende beelden of plotse harde geluiden** om rekening te houden met prikkelgevoelige mensen zoals mensen met epilepsie, autisme of ADHD.

Meer weten of vragen?

Inclusie op vlak van gender en seksualiteit

çavaria vzw
Kammerstraat 22
9000 Gent
info@cavaria.be
09 223 69 29
www.cavaria.be

Toegankelijkheid

Inter – Toegankelijk Vlaanderen
Belgiëplein 1, 3510 Hasselt
info@inter.vlaanderen
011 26 50 30
www.inter.vlaanderen

Inclusie van mensen met een handicap

Konekt vzw
Lijnmolenstraat 153
9040 Sint-Amandsberg
Info@konekt.be
09 261 57 50
www.konekt.be

Deze uitgave is een samenwerking van Aut & Out, Casa Rosa, çavaria, GRIP, Inter, Intersekse Vlaanderen, Konekt, Transgender Infopunt, UniQue

Verantwoordelijke uitgever: Yves Aerts, çavaria vzw

Redactie: Eva Declerck, Marieke Eggermont, Sigrid Mertens

Illustratie cover: Julie Van Wezemaal

Layout: Virginie Soetaert

Foto's: www.istockphoto.com tenzij anders vermeld

Dit project werd gerealiseerd met de steun van het Fonds De Warmste Week, beheerd door de Koning Boudewijnstichting.